

ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

СКУЛИШ Є.Д.,
доктор юридичних наук., професор
ГЛУШКОВ В.О.,
доктор юридичних наук, професор
(Національна академія СБ України)

УДК 343.34

**ПОНЯТТЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ
ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ З ТЕРРОРИЗМОМ**

Розглянуто сутність транснаціональної організованої злочинності як одного із вищих рівнів кримінальної еволюції та визначено її поняття. Досліджено характерні риси транснаціональної організованої злочинності та визначено критерії, за якими вона відмежовується від інших видів злочинності, зокрема тероризму.

Ключові слова: транснаціональна організована злочинність, злочинні угруповання та організації, злочинний промисел, тероризм, політика.

Рассматривается сущность транснациональной организованной преступности как одного из высших уровней криминальной эволюции и определяется ее понятие. Исследуются характерные черты транснациональной организованной преступности и определяются критерии, по которым она отличается от других видов преступности, например терроризма.

Ключевые слова: транснациональная организованная преступность, преступные группировки и организации, преступный промысел, терроризм, политика.

In the article essence of the transnational organized crime is examined as one of higher levels of criminal evolution and its concept is determined. The personal touches of the transnational organized crime and criteria on which it differs from other types of criminality for example terrorism are determined.

Keywords: transnational organized crime, criminal groups and organizations, criminal trade, terrorism, policy.

Транснаціональна організована злочинність є результатом діяльності організованої злочинності, її трансформації, виходом за межі території однієї держави, внаслідок чого та набула міжнародних, глобальних масштабів. По суті, це один із вищих рівнів кримінальної еволюції, викоренити який практично неможливо, але цілком реально зменшити її негативний вплив на сучасну світову економіку та політику.

З огляду на необхідність розроблення ефективної системи протидії транснаціональній організованій злочинності це явище потребує ґрунтовного дослідження поняття, сутності, особливостей, структури, а також причин та умов поширення.

Насамперед необхідно зазначити, що поняття про будь-яке явище набуває своєї закінченої редакційної форми внаслідок його чіткого наукового визначення. Останнє включає в себе не всі відмінні ознаки та властивості, а найбільш загальні і разом з тим істотні. Вивчаючи сутність транснаціональної організованої злочинності цілком необхідним вбачається виокремлення її характерних рис та визначення критеріїв, за якими вона відмежовується від інших подібних видів організованої злочинності, зокрема тероризму. Це є надзвичайно актуальним і має враховуватися державними органами при розробці відповідних концепцій протидії злочинності та у діяльності національних правоохоронних і міжнародних спеціалізованих структур, що займаються цією проблематикою.

На сьогодні у кримінології не вироблено універсального визначення поняття «транснаціональна організована злочинність». Феномен цього різновиду злочинності у своїх працях розглядали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як П.Д. Біленчук, І.М. Баранник, А.М. Глінкін, В.О. Глушков, С.Є. Еркенов, Г.А. Зорін, Б.І. Калачов, Л.Л. Каневський, М.В. Корнієнко, А.В. Кофанов, С.В. Максимов, В.В. Меркушин, Ч.О. Мустафаєв, І.В. Пшеничний, А.Л. Репецька, О.В. Танкевич, В.В. Устинов, В.А. Яценко та інші.

При цьому варто зазначити, що американські та європейські криминологи, зокрема, Ф. Вільямс, Р. Годсон, Р. Мінн, В. Олсон, Д. Річардс, Л. Шеллі та інші, у свої працях практично не торкаються проблеми визначення даного поняття, приділяючи більше уваги його змістовному наповненню. Як відомо, надання визначень завжди вважалося прерогативою радянських вчених, а нині – вчених країн СНД.

Таким чином, відсутність чіткого розуміння того, що є «транснаціональною організованою злочинністю», ускладнює боротьбу національних правоохоронних органів та міжнародних спеціалізованих структур з цим негативним явищем.

Враховуючи викладене, спираючись на результати уже проведених наукових досліджень, а також власні напрацювання, маємо за мету уніфікувати визначення поняття транснаціональної організованої злочинності, розширивши спектр наукових поглядів на цю проблему, а також її співвідношення з іншими різновидами злочинності, зокрема, тероризмом.

Вітчизняні вчені та науковці країн СНД транснаціональну організовану злочинність визначають шляхом описання її найбільш типових ознак та характеристики транснаціональних злочинних організацій або виводять із більш широкого поняття транснаціональної злочинності.

М.Г. Вербенський транснаціональну організовану злочинність визначає як окремий вид організованої злочинності, який характеризується структурною системою високоорганізованих і ретельно законспірованих злочинних угруповань, що займаються міжрегіональною або, в ряді випадків, міжнародною злочинною діяльністю у вигляді промислу, спрямованого на систематичне отримання максимально високих прибутків і надприбутків, нерідко використовуючи у своїх інтересах як державні структури, так й інститути громадянського суспільства [1, с. 83-88].

А.Л. Репецька під «транснаціональною організованою злочинністю» розуміє здійснення злочинними організаціями незаконних операцій, пов'язаних із переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних та нематеріальних цінностей через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або кількох іноземних державах для отримання суттєвої економічної вигоди, а також для ухилення від соціального контролю за допомогою використання значних відмінностей в системах кримінального правосуддя різних країн і корупції. Вчена вважає, що лише аналіз характеру діяльності злочинної організації може свідчити про її транснаціональність [2, с. 34-38].

На думку І.В. Пшеничного, під поняттям «транснаціональна організована злочинність» слід розуміти форму міжнародної діяльності організованих злочинних груп або організацій із використанням різних методів, у тому числі і примусового характеру, та заборонених товарів і послуг. Діяльність таких організованих злочинних груп або організацій має виходити за межі однієї країни [3, с. 7]. На нашу думку, наведене визначення має дещо загальний характер та не повністю розкриває специфіку змісту дослідження.

В.А. Яценко надає більш розширене визначення, оскільки вважає транснаціональну організовану злочинність відносно масовим соціально-економічним кримінальним явищем, що проявляється у функціонуванні стійких керованих об'єднань злочинців у межах певної території (країни, регіону), що здійснюють злочинну діяльність як бізнес з метою отримання максимальної вигоди, мають сувору ієрархічну побудову з виділенням лідерів, які організують і керують процесом планування, підготовки і вчинення злочинів, і створюють за допомогою залучених до кримінальної сфери широких прошарків населення і корумпованих зв'язків механізм захисту і протидії соціальному контролю [4, с. 12].

Складність такого явища, як «транснаціональна організована злочинність» дає підстави розглядати його у декількох аспектах. Так, І.М. Баранник вважає доречним подати його дефініцію у криминологічному та кримінально-правовому аспектах.

У криминологічному аспекті, як вважає названий автор, це історично зумовлене соціальне явище з кримінально-правовим характером, що проявляється у функціонуванні злочинних організацій і співтовариств, які використовують злочинні зв'язки, а також корумпованих посадових осіб у митних, прикордонних та інших органах і установах, що контролюють зовнішньоекономічну діяльність, для здійснення незаконних операцій з переміщення потоків інформації, фінансових коштів, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних та нематеріальних цінностей через державні кордони з метою забезпечення власного функціонування і задоволення потреб шляхом збільшення капіталу та примноження статків.

У кримінально-правовому аспекті вчений розглядає транснаціональну організовану злочинність як сукупність злочинних формувань і співтовариств, що здійснюють злочинну діяльність у більш ніж одній державі, або вчиняють злочини в одній державі, але суттєва частина їх планування, підготовки та загального керівництва або контролю має місце в іншій державі, або вчиняється в одній державі організованою злочинною групою, яка діє у декількох державах, або її суттєві наслідки мають місце в іншій державі [5, с. 7].

Наведене визначення надзвичайно подібне до визначення, яке міститься у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року, ратифікованої в Україні у 2004 році [6]. Аналіз змісту ст.ст. 2, 3 названої Конвенції дозволяє дійти висновку, що під транснаціональною організованою злочинністю розуміється діяльність організованих злочинних груп, що структурно оформлені в групу у складі трьох і більше осіб, функціонують протягом певного періоду часу та діють узгоджено з метою вчинення одного або декількох транснаціональних злочинів для одержання прямо або опосередковано фінансової або іншої матеріальної вигоди. При цьому злочин вважається таким, що має транснаціональний характер, якщо:

- 1) він вчинений більш ніж в одній державі;
- 2) він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю мала місце в іншій державі;
- 3) він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, що здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі;
- 4) вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі.

Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. передбачено, що держави, які приєдналися до неї, мають імплементувати її норми у національне законодавство. Необхідно також звернути увагу на те, що завдяки визначенню організованої злочинної групи як такої, що діє «з метою отримати, прямо чи опосередковано, фінансову чи іншу матеріальну вигоду», Конвенція обмежує сферу свого поширення злочинними діями з корисливою мотивацією, виключаючи з поняття «транснаціональний злочин» та «транснаціональна організована злочинність» політично вмотивовані правопорушення, зокрема тероризм.

Це положення має принципове значення, так як воно, по суті, розмежує ідеологічні та інші форми транснаціональної організованої злочинності. Тобто на рівні міжнародного нормативно-правового акта, ратифікованого понад 150 державами – членами ООН, визначено, що під поняття «транснаціональної організованої злочинності» підпадають злочинні структури, які у своїй діяльності керуються насамперед прагматичними, а не ідеологічними міркуваннями.

Аналіз публікацій науковців і фахівців-практиків, які займалися цією проблематикою, дозволяє дійти висновку про домінування у визначенні «транснаціональної організованої злочинності» корисливого мотиву, тобто спрямування діяльності транснаціональних злочинних структур на отримання надвисоких прибутків, які можуть бути як матеріального, так і нематеріального характеру.

Слід зазначити, що в арифметичних виразах неможливо встановити мінімальний чи максимальний розмір бажаних злочинних прибутків, тобто зазначена величина має відносний характер. У будь-якому разі особи об'єднуються у злочинну організацію для отримання значного прибутку, не вдаючись до незначних, «дрібних» операцій.

Організована злочинна діяльність корисливого спрямування, яка представляє собою злочинний промисел, на сучасному етапі розвитку суспільства досить часто спрямовується на отримання не лише матеріальних благ та фінансових ресурсів, а й численних привілеїв зовні нематеріального характеру. Такі привілеї, зазвичай, полягають у реальній можливості окремих осіб опосередковано впливати на політику держави, напрямок її соціально-економічного розвитку або самим долучатися до управління державою чи окремими її інститутами.

У контексті викладеного виникає питання щодо існування інших мотивів діяльності транснаціональних організованих злочинних структур, оскільки вітчизняними науковцями таке питання ґрунтовно не розглядалося. На сьогодні вважається, що єдиним мотивом транснаціональної організованої злочинності є бажання отримання надприбутків. Разом з тим, така діяльність інколи поєднана із використанням тактики терору, як найнебезпечнішого і найнефективнішого способу досягнення мети у вигляді користі, бажання вплинути на національну політику,

змінити політичний курс держави тощо.

Численні міжнародні терористичні організації, які становлять загрозу для світового співтовариства, добре організовані та за зовнішніми ознаками відповідають транснаціональним злочинним організаціям. Але названа вище Концепція ООН [6] виключила тероризм зі складу цього різновиду злочинності. З таким підходом можна частково погодитися, оскільки тероризм не є головною сферою діяльності транснаціональних злочинних організацій, а лише одним із методів, завдяки якому названі структури намагаються досягти бажаного результату. Наприклад, італійська мафія та колумбійські наркокартелі використовують тактику вчинення терористичних актів, спрямованих проти держави та громадянських інститутів, з метою залякування.

Досліджуючи означену проблему, В.В. Устінов дійшов висновку, що транснаціональні злочинні структури, які спеціалізуються на наркобізнесі, та ті, які займаються терористичною діяльністю, характеризуються структурною схожістю, стійкими зв'язками та використанням взаємної вигоди їх потенційних можливостей: наркоділки терористів – для тиску на державні структури з метою зміни антикримінальної політики, терористи наркоділків – для фінансування своєї діяльності [7, с. 86].

Втім, така взаємодія транснаціональних злочинних структур із терористичними організаціями спрямована проти конкретних заходів влади у галузі забезпечення законності та правопорядку, а не проти політики владних структур взагалі. На відміну від них, терористичні організації мають політичну мету, спрямовану на зміну устрою, існуючого на державному або міжнародному рівні. Якщо міжнародні терористичні організації займаються наркоторгівлею або збутом зброї з метою фінансового забезпечення своєї діяльності, спрямованої на досягнення політичної мети, то транснаціональні злочинні структури мають на меті власне збагачення.

За інформацією національних правоохоронних органів та міжнародних спеціалізованих структур, еволюція злочинності на сьогодні свідчить про тенденцію до тісної взаємодії, симбіозу, взаємопроникнення і, навіть, злиття окремих терористичних та організованих злочинних структур, що спеціалізуються на наркобізнесі, торгівлі зброєю, людьми і т. ін. [8, с. 29].

Так, на сьогодні важко визначити, за що фактично борються чеченські терористи – за національну незалежність чи за збереження можливості продовжувати прибутковий злочинний промисел [9, с. 3-8]. Важко визначити і мотиви діяльності терористичної організації «Ісламський рух Узбекистану», яка контролює торгівлю наркотиками у регіоні, алжирської «Збройної ісламської групи», що діє в Європі як така, що «частково здійснює тероризм, частково кримінал» [10, с. 31-33], терористичних угруповань «Сірі вовки» (Туреччина), «Країна басків і воля» (Іспанія), «Червоні бригади» (Італія) та деяких інших, що займаються наркобізнесом, який виступає джерелом фінансування їх діяльності. Наведені приклади свідчать про еволюцію сучасної транснаціональної організованої злочинності та наявність окремих випадків, коли кримінальні структури керуються не лише економічними, але й окремими політичними мотивами у своїй злочинній діяльності.

Підсумовуючи викладене, а також узагальнивши доктринальні і конвенційні визначення, вважаємо, що під транснаціональною організованою злочинністю слід розуміти якісно нову форму розвитку національної організованої злочинності, один із вищих рівнів кримінальної еволюції, суб'єктами якої є стійкі злочинні організації, сфера впливу та діяльність яких у вигляді злочинного промислу розповсюджується на декілька держав, групу суміжних держав, регіон, континент або світове співтовариство.

Єдиної моделі транснаціональної організованої злочинності у світі не існує. Суб'єкти цього виду злочинності, до яких належать злочинні організації, діють у різних регіонах світу, мають свою специфічну спеціалізацію, використовують різні методи, прийоми, тактику діяльності, мають різний кількісний та етнічний склад тощо, але об'єднує їх єдина спільна мета – отримання від заняття злочинним промислом, що може поєднуватися із веденням, на перший погляд, законної діяльності, надвисокого прибутку.

Тобто основною змістовною ознакою транснаціональної організованої злочинності є те, що антисоціальна, протиправна діяльність злочинних організацій виходить за межі території та юрисдикції однієї держави. Діяльність таких злочинних структур представляє собою злочинний промисел, спрямований на отримання максимального прибутку з одночасним забезпеченням мінімального ризику.

Міжнародні терористичні організації, які за зовнішніми ознаками відповідають транснаціональним злочинним організаціям, не підпадають під визначення «транснаціональної організованої злочинності», так як основним завданням їх злочинної діяльності є не отримання надвисоких прибутків, а вчинення політично вмотивованих злочинів для досягнення відповідної політичної мети.

Список використаної літератури

1. Вербенський М.Г. Протидія транснаціональній організованій злочинності спеціалізованими підрозділами органів внутрішніх справ України: сучасні тенденції // Право і суспільство. – 2006. – № 2. – С. 83-88.
2. Репецька А.Л. Транснациональная организованная преступность в сфере экономики и финансов России // Организованная преступность и коррупция: Исследования, обзоры, информация. Социально-правовой альманах. – 2000. – Вып. 1. – С. 34-38.
3. Пшеничний І.В. Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. – К., 2000. – 16 с.
4. Яценко В.А. Транснациональная организованная преступность: Криминологическая характеристика и предупреждение: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Ростов-на-Дону, 2003.
5. Баранник І.Н. Транснациональная организованная преступность и сотрудничество правоохранительных органов российского Дальнего Востока и стран АТР в борьбе с ней (криминологические аспекты): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Владивосток, 2006.
6. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють: Закон України від 4 лютого 2004 року // ВВР. – 2004. – № 19. – Ст. 263.
7. Устинов В.В. Международный опыт борьбы с терроризмом: стандарты и практика. – М., 2002.
8. Колосков В.В. Наркобізнес як складова транснаціональної злочинності та терористичної діяльності // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2006. – Спецвипуск № 2. – С. 25-31.
9. Развитие связей между транснациональной преступностью и международным терроризмом // Борьба с преступностью за рубежом. – 2003. – № 7. – С. 3-8.
10. Транснациональная преступность и терроризм // Борьба с преступностью за рубежом. – 2003. – № 7. – С. 3-8.

Надійшла до редакції 10.04.2012

БОГАТИРЬОВ І.Г.,

доктор юридичних наук, професор

КОПОТУН І.М., кандидат юридичних наук

(Інститут кримінально-виконавчої служби)

УДК 343.81

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ ПІСЛЯ ОНОВЛЕННЯ УКРАЇНОЮ СВОЄЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У статті на підставі історико-правового аналізу законодавчих актів досліджується правове забезпечення функціонування кримінально-виконавчої системи після набуття Україною незалежності.

Ключові слова: історико-правовий аналіз, законодавчий акт, правове забезпечення, кримінально-виконавча система.

В статье на основе историко-правового анализа законодательных актов изучается правовое обеспечение функционирования уголовно-исполнительной системы после обретения Украиной независимости

Ключевые слова: историко-правовой анализ, законодательный акт, правовое обеспечение, уголовно-исполнительная система.

The article is based on historical legal analysis of the study of legislation analyzes the legal operation of the penal system after the upgrade of independence by Ukraine.

Keywords: History-legal analysis, legislation, legal provision, penal system.

